

Warszawa, 6.05.2022 r.

Prof. dr hab. Bogusław Pacek

Wydział Studiów Międzynarodowych

i Politycznych

Instytut Bliskiego i Dalekiego Wschodu

Uniwersytetu Jagiellońskiego

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr. inż. Ireneusza Kuleszy na temat: "Wpływ działań Federacji Rosyjskiej na środowisko bezpieczeństwa Polski w XXI wieku".

Zgodnie z Uchwałą Rady Wydziału Nauk o Bezpieczeństwie Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego mam zaszczyt przedstawić recenzję rozprawy doktorskiej mgr. inż. Ireneusza Kuleszy pt.: „Wpływ działań Federacji Rosyjskiej na środowisko bezpieczeństwa Polski w XXI wieku”, która została opracowana pod kierownictwem naukowym prof. dr. hab. Sławomira Mazura oraz przy wsparciu promotora pomocniczego dr. Sławomira Kowalskiego.

1. Znaczenie podjętego tematu.

Znaczenie bezpieczeństwa dla funkcjonowania państw i ich społeczności jest ogromne i należy do priorytetowych potrzeb człowieka oraz celów działalności każdego kraju.

Jednym z najważniejszych obowiązków każdego państwa jest zapewnienie bezpieczeństwa. Każde państwo, które funkcjonuje wśród innych państw oraz organizacji międzynarodowych w swoim działaniu realizuje szereg zadań, które łączy wspólny interes. Jednym z najważniejszych jest właśnie bezpieczeństwo. Utrzymując odpowiednie stosunki międzynarodowe państwo dąży do zapewnienia (czasami przywrócenia lub utrzymania) bezpieczeństwa. Bez tego niemożliwe byłoby ani przetrwanie, ani jego rozwój. Zapewnienie bezpieczeństwa przez państwo uwarunkowane jest wieloma czynnikami. Jednym z nich jest środowisko bezpieczeństwa, które nie jest zwykłym otoczeniem podmiotów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo lecz oznacza różne czynniki i procesy, które bezpośrednio i pośrednio wpływają na działanie tych podmiotów. Wpływają na szanse i zagrożenia oraz możliwości rozwoju w zapewnieniu bezpieczeństwa państwu. Jedno z najważniejszych zagrożeń dla bezpieczeństwa Polski stanowi agresywna polityka zagraniczna Federacji Rosyjskiej, która sygnalizuje wprost swoje nieprzyjemne zamiary wobec naszego kraju. Stąd za niezwykle istotne należy uznać monitorowanie zamiarów i działań tego państwa, które mogłyby stanowić zagrożenie dla Polski. Jednym z ważnych zadań, które wymaga takiego badania, jest określenie wpływu działań Rosji na środowisko bezpieczeństwa Polski.

Podjęcie się przez Doktoranta przeprowadzenia badań naukowych dotyczących tego zagadnienia oceniam jako trafne i pożądane zarówno ze względów potrzeb naukowych (obszar ten nie został dotychczas w pełni zbadany), jak i utylitarnych (państwo potrzebuje odpowiednich wniosków, rekomendacji do

zastosowania w praktycznej działalności). Na pozytywne podkreślenie zasługuje przyjęty okres badawczy – XXI wiek, czyli współczesny okres. Jest on nie tylko wystarczający do przeprowadzenia analiz i wypracowania stosownych wniosków, ale także bardzo istotny ze względu na kilkukrotne wywoływanie i prowadzenie przez Federację Rosyjską konfliktów zbrojnych w ostatnich latach. Zgodnie z założeniami rozprawy Doktorant podjął się ambitnego zadania w postaci określenia linii operacyjnych, linii wysiłku, które w działaniach Federacji Rosyjskiej stanowią zagrożenie dla środowiska bezpieczeństwa Polski. Autor uznał, na podstawie literatury przedmiotu, że kluczową rolę w osiągnięciu zakładanego celu dysertacji i rozwiązaniu problemów badawczych odegrają powołani eksperci, których wiedza i doświadczenie zawodowe powinno korespondować z problemami badawczymi.

W moim przekonaniu, wybór tematyki rozprawy, jakiego dokonał Doktorant jest prawidłowy, naturalny i zgodny z zawartością rozprawy. Został on dobrze sformułowany i zawiera wszystkie niezbędne elementy. Natomiast krytycznie oceniam oparcie ustaleń badawczych, zmierzających do rozwiązania problemów badawczych i weryfikacji hipotezy badawczej, głównie na ustaleniach ekspertów, z wyraźnym pominięciem licznych ustaleń literatury przedmiotu.

2. Ocena metodologiczna rozprawy.

Recenzowana praca doktorska pod względem metodologicznym jest ogólnie poprawna, choć dostrzegam w niej także uchybienia wymagające wskazania w recenzji.

Sformułowanie głównego i szczegółowych problemów badawczych pozwalają na osiągnięcie przyjętego celu badań. Autor właściwie wskazał problem badawczy uzupełniając go o kompatybilne problemy szczegółowe, choć byłoby

korzystniej dla dzieła, gdyby Autor bardziej powiązał problem badawczy z problematyką środowiska bezpieczeństwa.

Prawidłowo skonstruowana jest również hipoteza badawcza (zarówno główna, jak i trzy hipotezy szczegółowe). Natomiast zastosowane metody, techniki i narzędzia badawcze oraz sposób ich wykorzystania wskazują w mojej ocenie, że część z nich w minimalnym stopniu posłużyła do rozwiązania problemów badawczych i weryfikacji hipotez. Sposób, w jaki Doktorant je przygotował i wykorzystał wskazuje na potrzebę doskonalenia wiedzy w tym zakresie.

Doktorant wytypował bardzo dobrych, powszechnie znanych ze szczególnej wiedzy ekspertów, ale pytania, jakie zadał im w kwestionariuszu, nie dały szansy tym ekspertom w pełni skoncentrować się na tym, co istotne z punktu widzenia problemów badawczych i hipotezy badawczej dysertacji. Niektóre odpowiedzi na zadane ekspertom pytania można było znaleźć w literaturze przedmiotu, bez angażowania ekspertów. Ponadto liczba (14) stawianych ekspertom pytań i ich zakres wskazują, że aby dać na nie rzetelną, wyczerpującą odpowiedź należałoby spędzić nad nimi wiele tygodni. Uważam, że byłoby z korzyścią dla dysertacji zadać mniej pytań, ale związanych ściśle z potrzebami badawczymi pracy.

Kwestią dyskusyjną jest także wykorzystanie , jak autor napisał, techniki uzupełniającej badania – obserwacji uczestniczącej trwającej prawie dwa lata, od października 2018 roku do sierpnia 2020.

Obserwacja należy do metod badawczych stosowanych w naukach społecznych, lecz zastosowanie jej przez Doktoranta budzi moje wątpliwości. Proszę, aby Doktorant, w czasie obrony pracy, omówił problematykę wykorzystania obserwacji uczestniczącej, jej niezbędnych wymogów itd.

Mam wątpliwości, czemu miała służyć obserwacja uczestnicząca realizowana podczas ćwiczeń z wymyślonymi scenariuszami, które wcale nie muszą dawać

odpowiedzi na pytania badawcze, nie wskazują, jaki jest realny wpływ działań Federacji Rosyjskiej na środowisko bezpieczeństwa Polski w XXI wieku, na realne linie operacyjne, linie wysiłku. Proszę, aby Doktorant ustosunkował się do tego.

3. Ocena merytoryczna pracy.

Recenzowana praca mieści się w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie bezpieczeństwa. Rozpoczyna ją wstęp zawierający uzasadnienie wyboru tematu, prezentację przedmiotu badań, problemy i hipotezy badań, techniki i narzędzia badań. Autor skrótowo przedstawia zawartość poszczególnych rozdziałów. Szkoda, że Autor nie dokonał oceny literatury przedmiotu, gdyż jak wynika z lektury całej dysertacji jej istotnym mankamentem jest znikome wykorzystanie literatury przedmiotu. Doktorant podał w bibliografii, że korzystał aż ze stu źródeł, lecz nie znajduje to odzwierciedlenia w treści pracy. Szczególnie trudno jest odnaleźć wynik analizy materiałów zawartych w kilkudziesięciu źródłach obcojęzycznych (rosyjskich). Sądząc po zamieszczonych w dysertacji przypisach można by uznać, że Doktorant w części merytorycznej poświęconej problemom badawczym i weryfikacji hipotezy prawie w ogóle pominął literaturę przedmiotu.

Aby rozwiązać te wątpliwości proszę, aby w czasie obrony pracy doktorskiej Autor wskazał, czy, a jeżeli tak to które ustalenia rozdziału III, zostały opracowane na podstawie literatury przedmiotu i z jakich konkretnie pozycji Autor korzystał.

Dysertacja składa się z trzech rozdziałów oraz zakończenia. Autor zamieścił też bibliografię i spisy rysunków, tabel i wykresów oraz wykazy skrótów i załączników.

Analiza struktury pracy wskazuje, że zyskałaby ona na wartości, gdyby Autor opracował jeszcze jeden, teoretyczny rozdział traktujący o podejmowanej tematyce. Jak na pracę doktorską dysertacja prezentuje skromny materiał. Same rozdziały zawierają 120 stron, z czego 15 to rozdział metodologiczny i aż 10 poświęcono charakterystyce i doborowi ekspertów wraz z ich fotografiami.

Rozdział pierwszy dysertacji został poświęcony zaprezentowaniu wyników analizy literatury przedmiotu związanej z problemami badawczymi. Autor bardzo szeroko przedstawił różne definicje bezpieczeństwa oraz w mniejszym zakresie skoncentrował się na problematyce środowiska bezpieczeństwa. Znaczna część tego rozdziału została poświęcona zasadniczym problemom dysertacji czyli działaniom według linii operacyjnych, linii wysiłku. Autor opisał je jako narzędzia służące do planowania i prowadzenia operacji, przedstawił doktrynalne podejście NATO do linii operacyjnych, linii wysiłku. Podał ważne elementy opisywane w liniach operacyjnych, liniach wysiłku. Umieszczona grafika pozwala na zobrazowanie doboru linii operacyjnych do faz operacji według doktryny angielskiej. Interesujący przykład rozpisania działania na liniach operacyjnych, liniach wysiłku traktowany jako proces przygotowania się polskiego Centrum Operacji Lądowych -Dowództwa Komponentu Lądowego wzbogaca poznawczo ten rozdział.

Szczególnie wartościową częścią tego rozdziału jest prezentacja operacji prowadzonej w konflikcie w Ukrainie w 2014 roku oraz podczas ćwiczeń „Milex – 19” Grupy Bojowej UE. Autor w tej części pracy właściwie skonfrontował ustalenia badawcze z analizą Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Federacji Rosyjskiej a szczególnie z jej polityczną i ekonomiczną linią operacyjną, linią wysiłku. Również jako prawidłowe należy ocenić wykorzystanie analizy „Strategii Rozwoju Strefy Arktycznej Federacji Rosyjskiej” oraz „Doktryny Wojennej Federacji Rosyjskiej” i „Doktryny

Bezpieczeństwa Informacyjnego Federacji Rosyjskiej”. Mankamentem tego rozdziału są mało czytelne grafiki, które nie pozwalają na ich pełną analizę.

W rozdziale pierwszym Doktorant zamieścił podrozdział dotyczący konfliktów hybrydowych, uzasadniając to swoją oceną, że Polska jest szczególnie narażona na oddziaływanie „wojny hybrydowej”. Ta część pracy, choć ogólnie poprawna w małym stopniu związana jest z tematyką dysertacji.

W mojej ocenie Autor niesłusznie zaliczył tu do służb specjalnych Federalną Służbę Ochrony Pogranicza, która jest strażą graniczną. Także wskazana przez Autora Federalna Agencja Rządowa Łączności i Informatyki nie jest służbą specjalną.

Autor dokonał trafnej analizy podejścia do konfliktów hybrydowych prezentowanych w NATO i UE.

Konkluzja zawarta we wnioskach z tego rozdziału, według której Rosja generuje zagrożenia hybrydowe, które występują również w środowisku bezpieczeństwa Polski nie wynika w pełni z szerokich wywodów na temat możliwości prowadzenia działań hybrydowych przez Federację Rosyjską (od str. 48 do 80). Tym bardziej, że brakuje wyraźnie szerszych ustaleń dotyczących środowiska bezpieczeństwa Polski. Aby dokonać oceny działań Federacji Rosyjskiej na środowisko bezpieczeństwa Polski, trzeba opisać nie tylko te działania, ale także dogłębnie scharakteryzować samo środowisko. Tego wyraźnie w tym rozdziale zabrakło.

Rozdział drugi dysertacji poświęcony jest metodologicznym podstawom badań. Autor za przedmiot badań przyjął linie operacyjne, linie wysiłku działań Federacji Rosyjskiej. Już we wcześniejszej części pracy Doktorant uznał, że linie operacyjne, linie wysiłku są narzędziem planistycznym. Jeśli tak, to w mojej ocenie, sądząc po tytule pracy, byłoby bardziej właściwe, gdyby

Doktorant potraktował jako przedmiot badań środowisko bezpieczeństwa Polski, choć uznaję decyzję Autora za możliwą do zastosowania.

Problemy badawcze – ogólnie poprawne, choć praca byłaby pełniejsza, gdyby Doktorant pokusił się o jeszcze jedno pytanie zmierzające do rozwiązania problemu szczegółowego: „Jaki wpływ mają działania Federacji Rosyjskiej na środowisko bezpieczeństwa Polski w XXI wieku?”

Opisane w rozdziale drugim metody, techniki i narzędzia badawcze są ogólnie poprawne, choć mam wątpliwości co do zastosowania obserwacji uczestniczącej jako techniki uzupełniającej. Czy zastosowanie tej metody podczas ćwiczeń prowadzonych na podstawie fikcyjnego scenariusza upoważnia do wykorzystania wniosków z obserwacji jako wyników materiału badawczego?

Natomiast na bardzo pozytywne podkreślenie zasługuje dobór ekspertów, którzy dostarczyli głównego materiału badawczego. Są tu zarówno wybitni praktycy, jak i naukowcy, uznawani powszechnie eksperci w podejmowanej przez Doktoranta tematyce. Stwierdzam, że eksperci stanęli na wysokości zadania dostarczając istotnego materiału do pracy, co mocno podkreślam.

Rozdział trzeci zawiera wyniki analizy dokonanych badań. Autor opisuje w nim linie operacyjne, linie wysiłku działań Federacji Rosyjskiej, potencjał militarny Federacji zdolny do prowadzenia działań w ramach konfliktu zbrojnego o charakterze hybrydowym oraz wybrane zagrożenia dla bezpieczeństwa Polski wynikające z działań prowadzonych przez Federację Rosyjską.

Niewątpliwie rozdział ten stanowi najbardziej twórczą część dysertacji, w której Autor podjął się rozwiązania problemu badawczego i w dużym stopniu weryfikacji hipotezy. Autor właściwie zaprezentował działania Federacji Rosyjskiej w XXI wieku, które można opisać na pięciu liniach operacyjnych, liniach wysiłku: politycznej, ekonomicznej, militarnej, społecznej i informacyjnej. Szeroko uargumentował to odpowiedziami ekspertów.

Autor zaznaczył, że wyniki badań prowadzonych podczas obserwacji zostały ograniczone do treści jawnych, nie mających wpływu na bezpieczeństwo Polski. Opis mierników obserwacji prawidłowy i rzetelny, wyniki obserwacji przedstawione właściwie, adekwatne do ustaleń badawczych. Wyniki te dają odpowiedź na pytanie dotyczące pierwszego szczegółowego problemu badawczego.

Rozdział trzeci zawiera prezentację potencjału militarnego Federacji Rosyjskiej zdolnego do prowadzenia działań w ramach konfliktu zbrojnego o charakterze hybrydowym. Stanowi to próbę udzielenia odpowiedzi na drugi szczegółowy problem badawczy, która zakończyła się pozytywnym rezultatem.

Doktorant swoje ustalenia badawcze oparł na ustaleniach ekspertów, choć w mojej ocenie byłoby lepiej, gdyby wykorzystał do tego istniejące zasoby literatury przedmiotu. Niemniej jednak przyznaję, że i tu eksperci poradzili sobie z zadaniem i przedstawione przez Doktoranta wyniki są zadowalające.

Ostatni podrozdział rozdziału trzeciego dotyczy wybranych zagrożeń dla bezpieczeństwa Polski wynikających z działań prowadzonych przez Federację Rosyjską, niestety nie w pełni, jak sugeruje Autor, nawiązuje do trzeciego szczegółowego problemu badawczego, którego pytanie brzmi: "Jakie działania Federacji Rosyjskiej niosą ze sobą zagrożenia dla środowiska bezpieczeństwa Polski?" To właściwe pytanie, według mnie najważniejsze w tej pracy. Chodzi przede wszystkim o działanie na środowisko bezpieczeństwa a nie ogólnie o zagrożenia dla Polski.

Treść rozdziału wskazuje, że Doktorant odpowiedział w znacznym stopniu na pytanie badawcze. Oceniam, że cel badań został osiągnięty w znacznym stopniu.

W Zakończeniu Doktorant przedstawił wnioski końcowe, potwierdził pozytywną weryfikację hipotezy badawczej.

4. Podsumowanie recenzji.

W podsumowaniu stwierdzam, że w recenzowanej pracy dostrzegam zarówno pozytywne, jak i słabsze elementy.

Do słabszych stron zaliczam minimalne wykorzystanie literatury przedmiotu oraz zbyt wąskie potraktowanie tematu. Lektura dysertacji powoduje wrażenie, jakby brakowało w niej jednego rozdziału, który rzetelnie przedstawiłby problematykę środowiska bezpieczeństwa, w tym środowiska bezpieczeństwa Polski. Wiele zastrzeżeń budzi także strona redakcyjna (m.in. przypisy).

Natomiast do pozytywów zaliczam trafność wyboru tematu, który jest niezwykle aktualny i wymaga bieżących badań. Pozytywne jest także samo podejście Autora - doświadczonego praktyka w zakresie badanych zagadnień, który poprzez wykorzystanie bardzo dobrych ekspertów i własnych doświadczeń, przy wykorzystaniu nowatorskiego podejścia do badanego obszaru uzyskał wartościowe wyniki badawcze.

5. Wniosek końcowy.

Konkludując, uważam, że praca doktorska mgr. inż. Ireneusza Kuleszy, pomimo opisanych przeze mnie mankamentów i niedociągnięć, stanowi jednak rozwiązanie głównego problemu badawczego i problemów szczegółowych oraz wnosi nowe wartości do dotychczasowych osiągnięć w dziedzinie badań nad bezpieczeństwem państwa związanym z zagrożeniami dla środowiska bezpieczeństwa.

Słabsze strony pracy zostały zrównoważone istotnymi ustaleniami badawczymi oraz utylitarnym charakterem uzyskanych rezultatów. Na podkreślenie zasługuje także nowatorski charakter analitycznego podejścia Doktoranta.

Reasumując stwierdzam, że przedstawiona mi do oceny rozprawa doktorska mgr. inż. Ireneusza Kuleszy spełnia warunki określone w art. 13 Ustawy z 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.),

Wnoszę więc o dopuszczenie mgr. inż. Ireneusza Kuleszę do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

Prof. dr hab. Bogusław Łacek